

УДК 327.2

Концептуалізація категорії космічний простір у сучасній геополітичній науці

Ю.О. GERMAN

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: kafpol@ukr.net

Авторське резюме

Аналізується категорія «простір» на предмет з'ясування її нових концептуальних рамок, виходячи з урахування сучасних глобальних процесів, вплив яких нині поширюється далеко за межі земного географічного середовища. Вказується, що науково-технічний прогрес невпинно модифікує сам формат класичної геополітики, пропонуючи нові інструменти отримання контролю над зонами, сприятливими для освоєння. Показано розширення меж просторового сектора, як вмістилища геополітичних ресурсів, до кордонів навколосемного космічного середовища. Однією з ключових причин розширення території просторових відносин є обмеженість, чи навіть вичерпність земних ресурсів, на основі яких, серед іншого, формується показник геополітичної могутності конкретного геополітичного гравця. Звертається увага на практично безмежні та невичерпні запаси потенціальних ресурсів навколосемного космічного середовища. Підкреслюється комунікаційний та транспортний потенціал космічних маршрутів, який є перспективним для реалізації успішних космічних комерційних та інших проектів. Основними акторами, які безумовно зацікавлені в отриманні інструментів утвердження свого глобального статусу за рахунок контролю космічного простору названі національні держави і транснаціональні корпорації. З'ясовані базові характеристики космічного простору та ймовірний характер просторових відносин ключових геополітичних гравців.

Ключові слова: простір, геополітичний простір, геополітичні ресурси, космічний простір.

Conceptualization of category terrain of outer space in contemporary geopolitics

YU.O. HERMAN

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: kafpol@ukr.net

Abstract

It is analyzed the category of terrain for the purpose of finding out its new conceptual framework, based on consideration of contemporary global processes whose influence now extends far beyond the earthly geographical environment. It is claimed that technological progress constantly modifies the format of classical geopolitics, and offers new tools of gaining control over the zones favorable for development. It is demonstrated the expanding of boundaries of the space sector as a repository of geopolitical resources to the borders of the near-Earth space environment. One of the key reasons for expansion of the spatial relationships is limited or even exhaustion of terrestrial resources on which, among other things, bases geopolitical power of specific geopolitical player. Attention is drawn to the almost limitless and inexhaustible reserves of potential resources of near-Earth space environment. It is emphasized the communication and transport potential of cosmic tracks, which is promising for the realization of the successful commercial space and other projects. The main actors which are definitely interested in gaining instruments for establishing their global status by controlling space they are nation-states and multinational corporations. It is researched the basic properties of terrain and the likely nature of the spatial relationships among key geopolitical players.

Keywords: terrain, geopolitical terrain, geopolitical resources, terrain of outer space.

© Ю.О. Герман, 2013

Постановка проблеми. Сучасний світ все впевненіше набуває рис глобального, а динаміка цих процесів визначається тими імпульсами, що надходять з усіх сфер життєдіяльності світової спільноти. З позицій класичної геополітики остання є сукупністю акторів, які у нових обставинах глобального середовища продовжують здійснювати завдання, яке концептуалізує основний зміст геополітичного процесу – протистояння з метою експансії та освоєння світових ресурсів заради власного розвитку. Глобальні виміри усіх прагнень та намірів гравців сучасного міжнародного процесу за таких умов актуалізують потребу у переосмисленні та розширенні фрейму категорії простір – ключової у теорії та практиці геополітики.

Розмаїття факторів, що визначають тенденції сучасних геополітичних трансформацій, сприяє переконливій диверсифікації форм простору, у рамках якого світові актори здійснюють свій стратегічний вплив. Наразі геополітика розширює сферу традиційного географічно-територіального розуміння простору взаємодії учасників світового процесу, а зважаючи на стрімкий розвиток технологій, цей простір поступово виривається у простір космічний. Початок космічної ери сприяв кардинальному переформатуванню змісту міжнародних відносин, які із середини ХХ ст. все більше починають стосуватися питань освоєння та контролю над космосом, і які у свою чергу впливають на напрямки поширення ключовими акторами світового політичного процесу свого переважного впливу. З огляду на те, що прийняте геополітичною наукою розуміння значущості геостратегічних ліній у формуванні геополітичного простору держави включає у себе в тому числі і напрямки співробітництва та/або суперництва країн у різноманітних сферах, що стосуються контролю над світовими ресурсами, лінії космічних комунікацій за таких умов постають в якості перспективних осей структурування геополітичного простору.

Метою дослідження є з'ясування нових концептуальних рамок категорії простір, ключової в геополітичній науці, виходячи з урахування сучасних глобальних процесів, вплив яких нині поширюється далеко за межі земного географічного середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Концепт простору, який є фундаментальною категорією теорії та практики геополітичного суперництва акторів світового процесу, фактично знаходиться в основі геополітичного підходу, закладеного класиками науки геополітики. Ідея детермінації могутності держави процесом постійного розширення життєвого простору вперше отримала статус доктрини у працях Ф. Ратцеля. Його тезу про успішний розвиток держави за умови наявності відчуття простору у всіх її членів розвивали Р. Челлен,

К. Хаусхофер та ін. Сучасні дослідники проблематики розширення простору, як основи геополітичного суперництва та всіх зрушень у сфері просторової структури планети, пропонують свої геостратегічні теорії виходячи із демонстрації нових меж можливого простору та необхідності контролю над ним. Просторовий фактор геополітики та проблема контролю над його ресурсами є предметом аналізу А.С. Панаріна, П.Н. Савицького, О.Н. Тинянової, А.Г. Дугіна, В.А. Дергачова, І. Кефелі, Н.А. Комлевої, О.М. Паламарчука, У.І. Рудницької та інших вітчизняних дослідників. Обираючи предметом свого наукового інтересу категорію «простір» та розмірковуючи про його геополітичний зміст, складові та структуру, динаміку його змін тощо, наукова спільнота відштовхується від незмінної та визначальної ролі даного феномена у процесі формування та реалізації відносин між сучасними державами, яка у нинішніх умовах набуває нових якостей.

Виклад основного матеріалу. Постулати класичної геополітики серед основних елементів, що формують та гарантують стійкість і стабільність «життєвого простору» держав визначають одиницю простору як фізичну величину у трьох базових географічних вимірах (суша, море, повітряний простір). У більш конкретному вигляді мова йде про цілком певний простір, що знаходиться під контролем держави або групи держав, або про визначене геополітичне поле. Згадуючи традиційний ратцелівський імператив про безумовне просторове зростання держави шляхом «завоювання або колонізації» [7, с. 22] нового простору для отримання засобів існування, варто зупинитися на наступному важливому для нас аспекті. Ф. Ратцель зауважує про немінучість руйнації неорганічних рамок політичних прикордонних ліній державою на вимогу її імпульсів життєдіяльності, що одночасно вимушено не суперечить ситуації використання певних просторових сфер кількома державами [7, с. 24]. У нього такими сферами виступають перш за все комунікаційні об'єкти, а саме – гірла та нижні течії судноплавних рік або навіть цілі річкові басейни. Фактично дослідник говорить про сфери інтересу держав у рамках світового геополітичного простору, а точніше – навколо геостратегічних ліній конкретного регіону, які у часи Ф. Ратцеля зводились саме до сухопутних та морських комунікацій. Дослідник констатує, що можливості росту політичного організму обмежені все меншою кількістю незаселеної та неконтрольованої земної території.

Очевидно, науково-технічний прогрес невинно модифікує сам формат класичної геополітики, пропонуючи нові інструменти отримання контролю над зонами, сприятливими для освоєння. Однією з ключових причин таких інтенцій держав є обмеженість чи навіть вичерпність земних ресурсів, на основі яких, серед

іншого, формується показник геополітичної могутності конкретної держави. Водночас традиційна територіальна експансія продовжує і сьогодні залишатись рейтинговим способом забезпечення «життєвого простору», паралельно із пошуком нових носіїв геному могутності.

Географічний простір, що з позицій засновників геополітики детермінував зміст та спрямованість політики держав, сприймався ними виключно у горизонтальному зрізі, тоді як вертикальний вектор просторових інтересів актуалізувався лише із розвитком космічних технологій. Зрозуміло, що контроль за простором фактично означає контроль за ресурсами у конкретних просторових рамках, які різняться за своєю природою, можливостями та ефективністю. Виходячи з цього, слід розрізняти типи геополітичного простору та їх специфіку. Окрім власне географічного простору (у його горизонтальному та вертикальному вимірі) сучасний геополітичний дискурс пропонує таку просторову диференціацію – економічний простір, соціальний, політичний, культурний, інформаційно-кібернетичний, інформаційно-ідеологічний [4, с. 5]. Не ставлячи за мету ранжування типів геополітичного простору за критерієм масштабності та практичної значущості уміщених у них ресурсів забезпечення «життєвого простору» держав, зазначимо, що визначальною характеристикою будь-якого із вказаних типів є наявність певного роду взаємодії (від кооперації до протистояння) між гравцями світової політики з приводу перерозподілу ресурсів.

Певно, сучасна геополітична наука багато в чому розширила і вдосконалила ідеї та концепції засновників даного напрямку, спираючись, перш за все, на інноваційні та технологічні здобутки людства. Фундаментальні засади геополітичної могутності держав з позицій класичної геополітики зводились у найбільш загальному вигляді до володіння сприятливими територіальними координатами, достатнім сировинним потенціалом, контролем за комунікаційними лініями. З другої половини ХХ ст. представники посткласичної геополітики додали до переліку геополітичних ресурсів громадську думку, в якості соціально-психологічного ресурсу та засоби масової інформації [5, с. 13] як такі, що виходять за межі географічного простору відносин геополітичних акторів, перенісши їх у площину громадської свідомості. Водночас сам географічний простір у своєму вертикальному вимірі за нинішніх умов пропонує сучасним державам якісно новий зріз взаємодії, обумовлений не лише ресурсним потенціалом космічного простору, але і глобалізаційним характером ролі освоєння космосу.

Повертаючись до капітальної ідеї геополітичних інтенцій акторів світового процесу – отримання та контроль за ресурсами визначеного простору, зазначимо, що потенціал кос-

мосу саме як життєвого простору для людства загалом ще на початку ХХ ст. характеризував К. Цюлковський. «Космос має безмежний запас потенціальної енергії ... Він настільки великий, що навіть в обмеженому фрагменті матерії або ефіру ніколи не виснажиться» [10, с. 99]. Праці вченого демонструють його стійке переконання у реальній можливості людства колонізувати космічні простори, використовувати їх сировину, енергію тощо заради власного виживання. Так само як і Ф. Ратцель, К. Цюлковський вживає термін «колонізація» простору, проте не сумнівається у здатності людини вирватися із горизонтальної площини життєвого простору. Слід зауважити, що генеральна мета колонізаційних намірів у обох дослідників принципово різна (К. Цюлковський виходив із загальнолюдських інтеграційних інтересів). У той же час сам феномен простору тлумачиться останнім саме у форматі джерела необхідних ресурсів. «Техніка майбутнього зможе подолати земне тяжіння та надасть можливість подорожувати усією Сонячною системою. Відвідають та вивчать усі її планети. Недосконалі світи ліквідують та замінять їх власними оселями, використовуючи матеріал астероїдів, планет та їх супутників. Це надасть можливість існуванню населенню у 2 мільярди разів більш чисельному, ніж населення Землі» [10, с. 44].

За умов розширення можливих меж життєвого простору акторів світового політичного процесу у напрямку оволодіння простором та ресурсами космосу, сучасна геополітика і як policy, і як politics дуже тісно переплітається із теорією та практикою глобалістики. Така ситуація цілком закономірно продукує запит на наукове обґрунтування та тлумачення методології, засобів і складових космічної експансії ключовими геополітичними акторами.

Факт посилення тенденції протистояння у зоні космічних просторових відносин нині є очевидним. Така ситуація демонструє реконцептуалізацію класичних постулатів геополітики у продовженні домінування значення фактору простору у забезпеченні геополітичної могутності. Основними акторами у таких відносинах на сьогодні є національні держави і транснаціональні корпорації, кожен з яких, прагнучи контролю над космічним простором, переслідує інтереси виживання власного «організму». Космічний простір як об'єкт геополітичних інтересів акторів світового політичного процесу поки що залишається у переліку неподілених між конкретними гравцями ресурсів. Він належить до загальнолюдського надбання, що власне і закріплено у базовому документі, який регулює міжнародне співробітництво у використанні та дослідженні космічного простору – «Космічний простір, у тому числі Місяць та інші небесні тіла, не підлягають національному привласненню ані шляхом

проголошення на них суверенітету, ані шляхом використання або окупації, ані будь-якими іншими способами» [1].

Регулювання космічного простору міжнародним законодавством виконує функцію забезпечення балансу сил учасників космічних проектів різного спрямування (як комерційних, так і мілітаристських), і у той же час свідчить про найтісніший зв'язок космосу з міжнародними відносинами. Ця обставина дозволяє говорити про геополітичний вимір космічного сектору та усіх видів діяльності учасників світового політичного процесу в його межах.

Трактування сектору космічного простору як території, що сприймається світовою спільнотою в якості стратегічного капітального ресурсу забезпечення життєвих інтересів сучасних геополітичних гравців, безумовно, повинно відбуватися виважено та з урахуванням принципів наукової об'єктивності. Мова йде про розуміння того, чим саме забезпечується концептуальний геополітичний зміст космічного зрізу географічного територіального вектору. З'ясування даного питання вимагає звернення до основних тенденцій трактування категорії простір у загальнонауковому середовищі. Квінтесенцією наукових уявлень про простір очевидно можна вважати той факт, що визначальні складові феномена простору не можна замикати на його конкретних фізичних параметрах, а слід працювати у першу чергу із соціокультурною компонентою, яка формує певного роду оціночний ранжир при практичному розгляді просторових якостей. Згадана компонента забезпечує перетворення певного локалізованого простору (у нашому випадку космічного) на предмет, наповнений змістом (політичним, економічним, геополітичним, безпековим тощо), що власне і спричиняє диференціацію геостратегій та ліній політичної поведінки гравців світового політичного процесу.

У цьому сенсі слушною вбачається позиція аналізу певної території саме як «об'єкта і місця діяльності людини» [9]. За такого підходу на перший план виходить актуалізована М. Фуко проблематика спатіалізації простору, суть якої полягає у «переведенні соціальної активності та речей матеріальної культури у просторові форми, які призводять до виникнення нових культурних форм різних за масштабом та рівнем аж до геополітичних відносин держав» [9].

З точки праксеологічної методології, застосування якої є цілком очевидним при аналізі діяльності учасників геополітичного процесу у визначеному просторі, у першу чергу на предмет її (діяльності) ефективності, вимагає окреслення периметру місця діяльності. Відповідь на це питання, на перший погляд, є однозначною та зрозумілою – космічний простір. Водночас з урахуванням умов спатіалізації простору стає зрозумілим, що ми обмежені ло-

калізованою ділянкою Всесвіту, а саме такою, в якій відбувається активність геополітичних гравців. Такою ділянкою у сучасних умовах та найближчій перспективі є навколосемний космічний простір, який починається на рівні низьких орбіт штучних супутників Землі, і простягається на відстань до найближчої для нас планети – Венери [2]. Геополітичний вимір діяльності людини у навколосемному космічному просторі оцінюється експертами з точки зору уже згаданої праксеології і зводиться у найбільш загальних рисах не лише до мілітаристських проектів, але і до можливостей, які відкриваються перед урядами держав у цивільному секторі. Серед таких – планування політичних намірів, підтримка власних економік, просування тенденцій глобального розвитку, використання нових комунікаційних технологій (як у військових інтересах, так і для ведення бізнесу у віддалених частинах світу) [12, с. 7].

Скажем так, що початок тісного зв'язку між проблематикою геополітичної науки та діяльності людини у космічному просторі бере свій відлік від так званої космічної гонки, за часів якої власне і почалася ера активного освоєння космосу. Залишаючи поза увагою політичний, ідеологічний, військовий зміст протистояння двох найбільших космічних держав того періоду, зазначимо, що саме у згадуваний період було створено капітальну інфраструктуру у навколосемному космічному просторі, яка багато в чому забезпечує і продовжуватиме забезпечувати реалізацію подальших космічних проектів. Безумовно, в останні десятиліття діяльність геополітичних акторів у космічному просторі вже вийшла за межі лише військового суперництва. Сьогодні ми наголошуємо на все більш експліцитному соціальному характері діяльності у космосі. Тим не менш, космічний сектор для будь-якого геополітичного актора продовжує залишатись стратегічним напрямом, а контроль за космічною інфраструктурою розглядається як такий, що гарантує національну безпеку та навіть незалежність. Більше того, все частіше фахівці обговорюють інтенсифікацію розгортання другої хвилі космічної гонки, яка стартувала на рубежі 2003-2004 рр. [11]. Серед напрямів такого суперництва – проекти освоєння Місяця, дослідження Марса, Венери, Меркурія, а також зони навколосемного космічного простору. Остання є місцем зосередження систем супутникового зв'язку, які цілком ймовірно дозволять у найближчій перспективі переформулювати постулат Х. Маккіндера – хто контролює космос, той контролює комунікації, хто контролює комунікації, той контролює світовий капітал, хто контролює світовий капітал, той контролює світову політику.

Відтак питання освоєння навколосемного космічного простору наразі знаходиться у переліку топових політичних інтересів багатьох

держав. Це в свою чергу забезпечує появу нових програм та місій, збільшення кількості їх учасників та зосередження уваги провідних космічних держав на переслідуванні власних національних інтересів у рамках певного космічного проекту. У загальному вигляді суть стратегій ряду сучасних космічних гравців у найближчій перспективі наведено у табл. 1.

Ймовірні тенденції у рамках бюджету – утримання витрат на поточному рівні - використання у космічному просторі навігаційних, телекомунікаційних та супутників спостереження;

- автономія у запусках ракет та супутників;

- прагнення до здійснення пілотованих космічних польотів;

- покращення промислової бази;

- розвиток космічної наукової діяльності.

Джерело: [13].

Висновки. Підводячи підсумок аналізу концептуального змісту нового типу геополітичного простору – космічного, можемо сформулювати наступні твердження. По-перше, категорія простору продовжує залишатися ключовою в арсеналі сучасної геополітичної науки, а завдяки динамічним змінам у принципах та напрямках діяльності сучасних геополітичних гравців, обумовлених потужним науково-технічним

Таблиця 1

Стратегічні плани окремих держав у космічному просторі

Країна	Національний космічний бюджет	Пріоритети у космосі
Індія	964 мільйони дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – зростання витрат	- використання у космічному просторі навігаційних, телекомунікаційних та супутників спостереження; - автономія у запусках ракет та супутників; - прагнення до здійснення пілотованих космічних польотів; - розвиток космічної наукової діяльності.
Китай	2 мільярди дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – зростання витрат	- розробка ракетоносіїв; - використання у космічному просторі навігаційних, телекомунікаційних та супутників спостереження; - пілотовані космічні польоти; - наукові дослідження (у тому числі астробіологія, мікрогравітаційні експерименти, астрономія та космо-фізика).
Південна Корея	338 мільйонів дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – зростання витрат	- оволодіння незалежними ядерними космічними технологіями; - розробка ракетоносіїв; - пілотовані космічні польоти та освоєння Місяця.
Росія	1836 мільйонів дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – зростання витрат	- реконструкція глобальної супутникової навігаційної системи; - пілотовані космічні польоти; - розробка нових ракетоносіїв; - модернізація та оптимізація космічної промисловості.
Сполучені штати Америки	53.411 мільйонів дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – утримання витрат на поточному рівні	- розробка нових ракетоносіїв; - пілотовані космічні польоти; - дослідження Сонячної системи; - аеронавтичні перевезення.
Україна	45 мільйонів дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – утримання витрат на поточному рівні	- підтримка надійного доступу до космосу (шляхом конструювання систем запуску ракет); - створення національної супутникової комунікаційної системи; - розвиток наземних систем спостереження.
Японія	2210 мільйони дол. США (оцінно) Ймовірні тенденції у рамках бюджету – утримання витрат на поточному рівні	- використання у космічному просторі навігаційних, телекомунікаційних та супутників спостереження; - автономія у запусках ракет та супутників; - прагнення до здійснення пілотованих космічних польотів; - покращення промислової бази; - розвиток космічної наукової діяльності.

проривом, актуалізує потребу переосмислення існуючих у традиційній науці тлумачень меж просторових відносин. Фактор простору у його географічному детермінуванні отримує нові кордони та пов'язані з цим засоби розширення життєвого простору геополітичного організму.

По-друге, космічний простір (а саме – навколосезний космічний простір) є середовищем взаємодії (від кооперації до антагоністичного протистояння) учасників світового політичного процесу. Усі зрушення у даному середовищі обумовлені конкуренцією за практично безмежні та невичерпні потенціальні ресурси, контроль над якими гарантуватиме домінування на Землі. Зокрема, комунікаційний та транспортний потенціал космічних маршрутів надзвичайно перспективний для успішних космічних комерційних та інших проєктів. Врешті-решт, космічний простір як фундаментальний капітал акторів світового політичного процесу дозволяє здійснювати вплив на спрямованість просторових відносин на Землі.

По-третє, основними акторами, які безумовно зацікавлені в отриманні інструментів утвердження свого глобального статусу за рахунок контролю космічного простору є національні держави, транснаціональні корпорації. Їх основними поведінковими стратегіями у космічно-просторових відносинах є співробітництво у рамках виконання спільних місій та переслідування власних національних (корпораційних) інтересів шляхом інтенсифікації власних незалежних проєктів та програм.

Таким чином, просторові межі світового геополітичного домінування у практиці сучасної геополітики об'єктивно розширилися до меж навколосезного космічного простору. Окрім подальшого виваженого наукового аналізу даного просторового сектора, окремого дослідження потребують питання форм контролю над космічним простором, взаємовідносин основних суперників, а також розробки апропріативної дослідницької методології нового контенту категорії космічний простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unoosa.org/oosa/ru/SpaceLaw/gares/html/gares_21_2222.html – Назва з екрана.
2. Зайцев А.Л. Радиолокационные исследования ближнего космоса с Земли [Электронный ресурс] / А.Л. Зайцев. – Режим доступа: <http://www.cplire.ru/win/ra&sr/article2/text.html>. – Название с экрана.
3. Кефели И.Ф. Философия геополитики в контексте современного теоретического знания [Электронный ресурс] / И.Ф. Кефели // Политекс. – 2006. – № 1. – Режим доступа: <http://www.politex.info/content/view/186/> – Название с экрана.
4. Комлева Н.А. Геополитическое пространство: сущность и типология [Электронный ресурс] / Н.А. Комлева // Электронный журнал «Вестник МГОУ». – Режим доступа: www.evestnik-mgou.ru. – 2014. – № 1. – С. 1-26. – Название с экрана.
5. Комлева Н.А. Геополитические ресурсы: попытка классификации [Текст] / Н.А. Комлева // Пространство и время. – 2013. – № 3 (13). – С. 12-19.
6. Паламарчук О.М. Наукові категорії геополітики і досвід аналізу геополітичного положення країн [Текст] / О.М. Паламарчук // Стратегічна панорама. – 2000. – № 2. – С. 50-59.
7. Ратцель Ф. Политическая география [Текст] / Ф. Ратцель // Геополитика: Хрестоматия / Сост. Б.А. Исаев. – СПб.: Питер, 2007. – 1156 с. (С. 15-36)
8. Рудницька У.І. Види та особливості структуризації простору в сучасному глобалізованому світі [Електронний ресурс] / У.І. Рудницька // Международная научно-практическая Интернет-конференция «Современные направления теоретических и прикладных исследований - 2012». – Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/konfer26/839.pdf> – Назва з екрана.
9. Тынянова О.Н. Концепция организованного геополитического пространства: инфраструктурная организация приграничных ТВД в постклассическую эпоху [Электронный ресурс] / О.Н. Тынянова // Пространство и Время: Альманах. Электронное научное издание. – 2013. – Т. 3, вып. 1. – Режим доступа: <http://e-almanac.space-time.ru/assets/files/Tom%203%20Vip%201/rubr8-tehnika-tehnologii-nfrastruktura-st2-tyunyaon-2013.pdf> – Название с экрана.
10. Циолковский К.Э. Космическая философия [Текст] / К.Э. Циолковский. – М.: ИДЛи, 2004. – 496 с.
11. Фененко А. Конкуренция в космосе и международная безопасность [Электронный ресурс] / А. Фененко // Международные процессы. – 2008 – Т. 6, № 3 (18). – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/eighth/004.htm> – Название с экрана.
12. Mowthorpe M. Geopolitical developments and the future of the Space sector. OECD Futures Project on The Commercialisation of Space and the Development of space Infrastructure: The Role of Public and Private Actors [Text] / M. Mowthorpe, T. Kane // SG/AU/SPA. – 2004. – № 1. – 43 p.
13. Peter N. Space Exploration 2025: Global Perspectives and Options for Europe [Text] / N. Peter. – Vienna: ESA/ESTEC, 2007. – 78 p.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2014

REFERENCES:

1. Dogovor pro pryncypy dijaln'nosti derzhav z doslidzhennja i vykorystannja kosmichnogo prostoru, vključajuchy Misjac' ta inshi nebesni tila (Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Explo-

- ration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies). Regime to access: http://www.unoosa.org/oosa/ru/SpaceLaw/gares/html/gares_21_2222.html.
2. Zajcev, A.L. Radiolokacionnye issledovanija blizhnego kosmosa s Zemli (Radar investigations of near-Earth space on Earth). Regime to access: <http://www.cplire.ru/win/ra&sr/article2/text.html>.
 3. Kefeli, I.F. Filosofija geopolitiki v kontekste sovremennogo teoreticheskogo znanija (Philosophy of geopolitics in the context of contemporary theoretical knowledge). *Politeks*, 2006, no.1. Regime to access: <http://www.politex.info/content/view/186>.
 4. Komleva, N.A. Geopolitytycheskoe prostranstvo: sushhnost' y typologija (Geopolitical space: the essence and typology). *Elektronnyj zhurnal «Vestnik MGOU»*. 2014, no. 1, pp. 1 – 26. Regime to access: www.evestnik-mgou.ru.
 5. Komleva, N.A. Geopoliticheskie resursy: popytka klassifikacii (Geopolitical resources: an attempt to classify). *Prostranstvo i vremja*, 2013, no. 3(13), pp. 12 – 19.
 6. Palamarchuk, O.M. Naukovi kategorii' geopolityky i dosvid analizu geopolitychnogo polozhennja krai'n (Scientific categories of geopolitics and experience in analyzing the geopolitical position of countries). *Strategichna panorama*, 2000, no.2, pp. 50 – 59.
 7. Ratcel', F. Politicheskaja geografija (Political geography). *Geopolitics: The Reader*, SPb, 2007, 1156 p.
 8. Rudnyč'ka, U.I. Vydy ta osoblyvosti strukturyzacii' prostoru v suchasnomu globalizovanomu sviti (Types and peculiarities of structuring space in the contemporary globalized world). *Mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja Internet-konferencija «Sovremennye napravlenija teoreticheskikh i prikladnykh issledovanij» 2012*. Regime to access: <http://www.sworld.com.ua/konfer26/839.pdf>.
 9. Tynjanova, O.N. Koncepcija organizovanogo geopoliticheskogo prostranstva: infrastrukturalnaja organizacija prigranichnykh TVD v postklassicheskuju epohu (The concept of organized geopolitical space: cross-border infrastructural organization of TVD in the post-classical Epoch). *Prostranstvo i vremja*, 2013, no. 3(13). Regime to access: <http://e-almanac.space-time.ru/assets/files/Tom%203%20Vip%201/rubr8-tehnika-tehnologii-infrastruktura-st2-tynyanovaon-2013.pdf>.
 10. Ciolkovskij, K. Je. Kosmicheskaja filosofija (Cosmic philosophy). Moscow, 2004, 496 p.
 11. Fenenko, A. Konkurencija v kosmose i mezhdunarodnaja bezopasnost' (Competition in the space and international security). *Mezhdunarodnye processy*, 2008, no. №3(18). Regime to access: <http://www.intertrends.ru/eighteenth/004.htm>.
 12. Mowthorpe, M. Geopolitical developments and the future of the Space sector. OECD Futures Project on The Commercialisation of Space and the Development of space Infrastructure: The Role of Public and Private Actors // SG/AU/SPA, 2004, no.1, 43 p.
 13. Peter, N. Space Exploration 2025: Global Perspectives and Options for Europe – Vienna: ESA/ESTEC, 2007. 78 p.

Герман Юлія Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
E-mail: iuliia.german@gmail.com

Herman Yuliia Oleksandrivna – PhD in historical science, associate professor
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnepropetrovsk, 49010
E-mail: iuliia.german@gmail.com